

MOLDOVA: ȚARA OPORTUNITĂȚILOR PIERDUTE**Natalia MOTÎLI***Catedra Teoria Economică și Metodologia Cercetării*

The present article analyses Republic of Moldova during the period of independence through the prism of SWOT analysis. The author comes to the conclusion that Republic of Moldova did not value most of the opportunities, neglected numerous threats and did not pay appropriate attention to the weak points. All these have contributed to slowing the transition of Republic of Moldova towards the market economy and democratic society. The author points out that the threats confronted by the country are similar to the „Democle's sword” and insists on the necessity of undertaking concrete measures in order to improve the situation.

Introducere

Procesul de tranziție în Moldova s-a dovedit a fi dificil. După 16 ani de independență Moldova continuă să fie cea mai săracă țară din Europa. În anul 2005 fiecare al treilea cetățean al Republicii Moldova (29%) se afla în sărăcie absolută, estimată prin comparația cheltuielilor de consum pe adult echivalent cu pragul sărăciei absolute (353,87 MDL). În același timp, fiecare al șaselea cetățean (16%) se afla în sărăcie extremă (comparând cheltuielile de consum pe adult echivalent cu pragul sărăciei bazat pe consumul alimentar (278,52 MDL).

Datele demonstrează că sărăcia în Moldova a afectat un procent mai mare al populației decât în alte țări din Europa de Est și din fosta Uniune Sovietică. Trăsătura cea mai deosebită a sărăciei în Moldova este că ea a afectat nu doar categoriile tradițional mai vulnerabile ale populației, precum sunt persoanele neangajate în câmpul muncii, fără instruire sau cu dizabilități. Sărăcia în Moldova a atins și persoane sănătoase, instruite, angajate.

Oportunități nevalorificate

O cauza majoră a situației deplorabile în care se află Moldova este pierderea oportunităților, care erau prezente pe parcursul perioadei de tranziție. Printre oportunități nevalorificate pe deplin de către Moldova pot fi enumerate cele economice, sociale, politice, geografice, istorice și culturale. Unele dintre ele sunt prezentate mai jos:

✓ Poziția geografică

Moldova nu a beneficiat pe deplin de vecinătatea sa cu Uniunea Europeană. Numărul proiectelor transfrontaliere cu Uniunea Europeană este extrem de redus. De exemplu, din 1997 Moldova a participat în trei euro-regiuni (Prutul de Sus, Siret-Prut-Nistru, Dunărea de Jos), dar din cauze politice potențialul de colaborare în aceste regiuni nu a fost utilizat la maximum. În ultimii ani relațiile diplomatice între Moldova și România, noul membru al Uniunii Europene, au devenit tensionate. Planul de Acțiuni, semnat între Moldova și Uniunea Europeană, este îndeplinit de către Moldova „cu restanțe” la câteva capitole, precum respectarea drepturilor omului, reforma judiciară și îmbunătățirea climatului investițional.

✓ Împrumuturi externe

Datoriile externe totale ale Moldovei au constituit aproape zero la începutul anilor 1990. În 1992, doar la un an de la proclamarea independenței, Moldova a împrumutat 16 mln dolari SUA, suma fiind multiplicată de 13 ori în 1992-1993. În anul 2001 datoriile externe totale ale Moldovei au constituit 113% din PIB, Moldova devenind una dintre cele mai îndatorate țări din regiune. Datoria externă acumulată la începutul independenței depășea capacitatea statului de a rambursa creditele. Dar Moldova a utilizat creditele preponderent pentru consum curent, și nu pentru reabilitarea infrastructurii sau pentru proiecte investiționale.

✓ Conflictul secesionist din stânga Nistrului și, ca rezultat, problema integrității teritoriale

În perioada înainte de proclamare de către Moldova a independenței, Transnistria a constituit cea mai industrializată parte a Moldovei, pe teritoriul ei fiind amplasate întreprinderile cele mai importante din diferite ramuri. Separarea teritoriului din stânga Nistrului a lăsat țara fără aceste industrii importante. De asemenea, separarea a influențat negativ bugetul Moldovei, care a suferit pierderi din cauza schemelor de import-export ilegal între Moldova și Transnistria.

✓ *Investiții străine directe (ISD)*

Moldova a rămas în urmă în lupta pentru investiții directe străine în comparație cu alte state din Europa de Est, Europa de Sud-Est și Țările Baltice. În majoritatea țărilor în tranziție cota investițiilor directe străine a fluctuat în jurul la 23% din PIB, iar în Moldova acest indicator a variat de la 1,4% din PIB în 1996 până la 11,1% în 2000. În 2003 investițiile directe străine în Moldova au constituit 99,81 mln dolari SUA, în 2004 – 239,27 mln, în 2005 – 265,52 mln, constituind 9,1% din PIB.

✓ *Structura exportului*

Produsele agricole au continuat să constituie partea semnificativă a exporturilor Moldovei. Această tendință a rămas și după aderarea Moldovei la Organizația Mondială a Comerțului (OMC) în 2001, fără ca structura exporturilor să fie considerabil modificată. În anii de tranziție produsele agricole exportate din Moldova au constituit aproape 53% din volumul total al exporturilor.

✓ *„Privatizarea politică”*

Privatizarea contra bonuri care a avut loc în Moldova în 1994-1996 s-a dovedit a fi ineficientă, deoarece a rezultat în stăpânire fragmentară a întreprinderilor mari și mijlocii. Cu toate că programul de privatizare a fost oficial finisat în 2000, un număr considerabil de întreprinderi din diferite sectoare au rămas neprivatizate. Întreprinderile de stat se caracterizează prin indice mai scăzut de profit, vânzări și investiții pe angajat, în comparație cu întreprinderile private. Ineficiența întreprinderilor de stat a condus la încetinirea dezvoltării industriale și la mai puține resurse acumulate în bugetul de stat. În 2004 în Moldova au funcționat 338 întreprinderi de stat, dintre care doar 165 au activat cu profit. În 2005, din 288 de întreprinderi de stat analizate 171 de întreprinderi (61,6% din cele analizate) au activat cu profit.

✓ *Remitențele*

Conform datelor dintr-un studiu al Organizației Internaționale a Migrației (OIM) „Migrația și remitențele în Moldova 2006”, mai mult de 40% din populația Moldovei beneficiază de remitențe. În perioada 1999-2006 volumul remitențelor a crescut aproape de 10 ori (de la 89,62 mln de dolari SUA în 1999 până la 854,57 mln dolari SUA în 2006). După ponderea remitențelor în PIB Moldova se află în topul țărilor din Europa. În 2002 remitențele trimise în Moldova au constituit aproape o treime din PIB și erau de 2 ori mai mari decât investițiile directe în același an. Conform analizelor Băncii Mondiale, doar Tonga, Haiti și Lesoto au avut un procent mai mare al remitențelor ca procentul din PIB.

Însă, conform sondajelor, remitențele sunt folosite preponderent pentru consum curent și doar un procent mic (în jur de 7%) – pentru investiții, iar circa 5% sunt depuse în conturi bancare. Remitențele nu contribuie la creșterea acumulărilor în Fondul Social, acest lucru afectând capacitatea statului de a dispune de resurse necesare pentru asistența socială în prezent și, în mod deosebit, în viitor.

Locuri slabe

Fiecare stat, mai ales un stat tânăr, cum este Moldova, are locuri slabe. Referitor la perioada de tranziție în Moldova, printre acestea se evidențiază câteva, inclusiv:

✓ *Instabilitatea politică „cronică” și lipsa voinței politice de a implementa politici necesare în întregime*

În perioada 1991-2001 în Moldova s-au schimbat zece guverne, ceea ce a încetinit procesul de reforme și, în rezultat, a contribuit la creșterea sărăciei. Conform indicatorilor BERD de reformare a politicilor, Moldova a înaintat pe calea reformelor în perioada 1990-1995, după care mersul reformelor s-a încetinit considerabil. Analiza țărilor în curs de tranziție denotă că sărăcia este mai mare acolo unde reformele au fost încetinite sau implementate parțial. Țările care au acționat rapid la necesitatea implementării reformelor de piață au experimentat o mai mică creștere în sărăcie în comparație cu țările care au rezistat reformelor.

✓ *Lipsa strategiilor complexe, de lungă durată*

Instabilitatea politică, la rândul ei, a contribuit la lipsa strategiilor de țară de lungă durată, Moldova mulțumindu-se cu strategii pe termen scurt. Majoritatea programelor naționale vizau un anumit sector (de exemplu, cel agrar), fără să fi fost luată în considerare situația din țară în întregime. Cu toate că sărăcia populației constituia un procent semnificativ (40% din populație se aflau în 2002 sub pragul absolut de sărăcie), chiar și Strategia de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei (SCERS) a fost elaborată pentru o perioadă scurtă – 2004-2006. Planificarea strategică nu avea loc în Moldova nici la nivel local. Primele încercări de a promova planificarea strategică în comunitățile locale din Moldova au fost întreprinse începând cu 2001 prin Proiectul „Reforma Autorităților Publice Locale”, finanțat de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională.

✓ Nivelul înalt al corupției

Conform datelor prezentate anual de către Transparency International, Moldova face parte din numărul celor mai corupte țări din lume. Studiul „Corupție și Calitatea Guvernării” din Moldova, efectuat în 2002, descoperă că 60% din populație dă mită, deoarece consideră mita o modalitate mai eficientă de a soluționa problemele. Conform Indexului de percepere a corupției din 2006, Moldova ocupă locul 79 din 163 de țări.

Amenințări

Moldova se confruntă cu o serie de amenințări care vor afecta aspectele economic și social și vor fi mai simțitoare în viitor, în cazul în care nu vor fi luate măsuri adecvate. Printre amenințări pot fi menționate:

✓ Exodul forței de muncă (emigrare)

Conform estimărilor din ultimii ani, aproape 25% din populația economic activă din Republica Moldova sunt angajați în câmpul muncii peste hotare. Cei care pleacă din Moldova peste hotare în căutarea locurilor de muncă sunt persoane cu aptitudini și constituie un procent destul de înalt – 37%, în comparație cu alte țări din Europa de Est și țările CSI. Doar emigranții din Rusia, Tadjikistan, Uzbekistan și Kârgâzstan prezintă un procent mai înalt de emigranți cu studii superioare. Acest indicator prezintă un pericol pentru Moldova, determinând lipsa personalului calificat în Moldova. Se consideră că în țările în care cota emigranților cu studii superioare constituie peste 20%, are loc efectul de brain drain, care afectează negativ economia țării.

✓ Îmbătrânirea populației

La finele anului 2005, în Republica Moldova persoanele cu vârsta de 60 de ani și peste constituiau un sfert din populație, iar cei cu vârsta de peste 80 de ani – aproape 11%. Vârsta medie a populației în Moldova a crescut de la 32,9 ani în 1998 până la 35,6 ani în 2007, Moldova plasându-se în rândul țărilor cu o „îmbătrânire demografică” („îmbătrânirea demografică”, conform scării G. Bojio-Garnier, caracterizează țări cu valoarea indicatorului 12% și mai mult).

✓ Dezurbanizarea/Ruralizarea

În perioada de tranziție, populația urbană în Moldova a scăzut considerabil. Aici, procesul de dezurbanizare este opus procesului de urbanizare care are loc pe mapamond. Conform datelor statistice, în 1995 populația urbană în Moldova a constituit 46,8%, iar în 2005 ea s-a redus la 38,7%. Pe parcursul ultimilor cincisprezece ani populația orașelor Orhei și Soroca s-a redus cu o treime, a orașului Bălți – cu 20%, iar a orașelor Ungheni și Cahul – cu un sfert. Conform Raportului Națiunilor Unite privind dezvoltarea urbană a lumii din 2007, Moldova a devenit cea mai rurală țară din Europa, preluând ștafeta de la România. Ocupația de bază în zonele rurale continuă să fie agricultură, care, fiind dependentă de factori climaterici, își aduce „contribuția” la vulnerabilitatea economiei Moldovei. De asemenea, trebuie menționat faptul că sectorul agrar se caracterizează prin productivitate (valoarea adăugată pe angajat) scăzută în comparație cu alte sectoare ale economiei.

✓ Lipsa unor resurse naturale proprii și, drept urmare, dependența de importul lor

Importurile acoperă 96% din necesitățile energetice ale țării. Gazul natural, care este importat în exclusivitate din Rusia, are cotă de 52% din toate importurile energetice ale Moldovei. Combustibilul lichid constituie 29%, energia electrică – 13,8% și combustibilul solid (în special, cărbune) – 5,5%. În perioada de tranziție Moldova nu a diversificat piețele de import al produselor energetice și, ca urmare, a devenit extrem de vulnerabilă la schimbarea prețurilor la energie și combustibil. Impactul creșterii prețurilor la resurse energetice importate este plasat pe umerii consumatorilor. De exemplu, în anul 2006 prețurile de import la combustibil au crescut cu 44%, având un impact social negativ.

Starea precară a sectorului energetic al Moldovei (echipamentul ineficient din punctul de vedere al consumului de energie, lipsa strategiei de conservare a energiei etc.) a contribuit la creșterea intensității energetice în economia națională, depășind cele din economiile de vest de 3-4 ori.

✓ Dependența exportului de un număr limitat de piețe

Exporturile Moldovei sunt preponderent orientate către Comunitatea Statelor Independente (CSI), în special către Rusia. Această dependență de o piață limitată a și condiționat în mare parte vulnerabilitatea economiei Moldovei, care a suferit în urma unor decizii politice ce au afectat exportul din Moldova. O asemenea decizie, luată de către Rusia în 2006 privind interdicția de a importa vinuri din Moldova, a afectat nu numai sectorul viticol, dar întreaga economie a țării.

✓ *Scăderea fluxului de remitențe*

Economia Moldovei este alimentată de către remitențele cetățenilor Moldovei care lucrează peste hotare. Cu timpul, fluxul acestor remitențe va scădea considerabil, o parte din cei plecați stabilindu-se definitiv peste hotare, fie singuri, fie aducându-și din Moldova familiile.

Concluzii

Analiza situației din Moldova în perioada de tranziție prin prisma factorilor SWOT aduce la concluzia că Moldova a pierdut multe oportunități în ultimii 16 ani, printre care: stabilitatea politică, vecinătatea cu Uniunea Europeană, finanțarea exterioară, atragerea investițiilor.

Situația economică și socială din Moldova s-a înrăutățit și din cauza instabilității politice, încetinirii procesului de privatizare, ponderii considerabile a agriculturii în economia țării, dezvoltării insuficiente a economiilor regionale, ineficienței sistemului de asistență socială – fenomene care au fost prezente în abundență în diferite sectoare ale Moldovei.

Efectele oportunităților pierdute și imperfecțiunile lăsate fără atenție și-au găsit exprimare în exodul în masă a populației (mai cu seamă, a „creierilor”), în dezurbanizare, îmbătrânirea populației, numărul scăzut al căsătoriilor, creșterea numărului divorțurilor, scăderea ratei natalității, descreșterea ratei fertilității, majorarea ratei mortalității, malnutriția populației.

Cu scopul de a îmbunătăți situația în Moldova și a-i asigura o dezvoltare durabilă, necesită a fi operate modificări la toate nivelurile: comunitar, raional, regional, național, cu condiția ca aceste modificări să fie coordonate. Parteneriatul între sectorul public și cel privat este o precondiție pentru succesul inițiativelor întreprinse. Pentru a spori redresarea situației, pe termen mediu se impun acțiuni catalogate ca urgente, precum: crearea condițiilor oportune pentru utilizarea eficientă a remitențelor (în formă de investiții), restructurarea sectorului energetic care generează pierderi economice și afectează prestarea serviciilor, în mod special afectându-i pe cei săraci, stimularea creării în toate regiunile țării a locurilor de muncă, în special pentru tineri, promovarea exportului (diversificarea piețelor de export), raționalizarea cheltuielilor publice, combaterea corupției. Cu toate că multe oportunități au fost pierdute în ultimii ani de către Moldova, este important ca oportunitățile viitoare să fie valorificate.

Bibliografie:

1. Carasciuc L. Corruption and Quality of Governance: Case of Moldova, 2002.
2. Donos E. Echitatea socială și accesul la studii superioare de calitate în Republica Moldova, 2006.
3. EBRD, update 2007, p.71.
4. IMF & WB, Armenia, Georgia, Kyrgyz Republic, Moldova and Tadjikistan: External Debt and Fiscal Sustainability, 2001, p.12.
5. Ioniță V. Sistemul energetic al Republicii Moldova, disponibil la http://fes.md/fa-economic_development2.html
6. Organizația Internațională a Migrației. Migrația și remitențele în Moldova, 2006.
7. Sirodov I. Regional Development Policy in the Republic of Moldova: Reconciling Public Administration and regional Development Reform, p.24.
8. UNPF, State of the World's Population: Unleashing the Potential of Urban Growth, 2007.
9. Voronin V. The Republic of Moldova: The New Path of Reforms, 2002, Center for Strategic and International Studies, USA.
10. World Bank. Moldova Opportunities for Accelerated Growth, Report No. 32876-MD, 2005, p.15-17.
11. World Bank. Global Development Finance, 2004.
12. World Bank. Structural Adjustment in the Transition, p.87.

Prezentat la 11.09.2008